

LONGITUDA Dava Sobel

Biblioteka nakladničke kuće Jasenski i Turk iz Zagreba (jestur@jesenskiturk.hr), Vlaška ul. 10, dopunjena je knjigom *Longituda*. Nakon simpozija *O zemljopisnoj dužini*, održanog od 4. do 6. studenoga 1993. u Cambridgeu, Dava Sobel prihvatila se istraživanja i "brisanja prašine" po raznim arhivima da bi napisala istinitu priču o usamljenom geniju koji je riješio najveći znanstveni problem svojega vremena.

U doba velikih otkrića kontinenata problem zemljopisne dužine (longitude) bio je najteži znanstveni izazov. U ono vrijeme pomorci nisu znali odrediti zemljopisnu dužinu, pa su se gubili čim bi kopno nestalo s horizonta, a ploveci na dogledu kopna bili su lak plijen za gusare.

Za vladavine kraljice Ane britanski je parlament 8. srpnja 1714. ponudio bogatu nagradu od 20 000 funti (danas nekoliko milijuna dolara) za metodu kojom bi se zemljopisna dužina odredila preciznošću od pola stupnja. Znanstveni je establishment od Galilea do Sir Isaaca Newtona iscrtao karte neba, uvjeren da je odgovor upravo u zvijezdama. Nasuprot tomu, jedan se čovjek, John Harrison (Foulby-Yorkshire 1693. London 24. III. 1776.), po zanimanju stolar, drznuo zamisliti mehaničko rješenje uru koja će na pučini pokazivati točno vrijeme, što nijedna ura do tada nije mogla ni na kopnu.

U knjizi se također spominje i građevinar Robert Hooke, koji je sudjelovao u rekonstrukciji Londona nakon velikog požara 1666. godine. Hooke je kao fizičar zaslužan za nova otkrića u ponašanju svjetla, u teoriji gravitacije, u uzrocima potresa i u radu opruge kod ura.

U razdoblju između 1730. i 1760. godine Harrison je, nastojeći osvojiti nagradu, napravio 753 djela za mehanizam bez trenja. Ura je jedinstvena jer je gotovo u cijelosti napravljena od drveta, ukupne mase 34 kg, a služi za mjerenje vremena na moru. Nazvao ju je kronometrom, a izradio je samo 4 komada.

Star i umoran, pod pokroviteljstvom kralja Georga III., Harrison je 1773. godine konačno dobio zasluženu novčanu nagradu nakon četrdeset napornih godina političkih spletki, međunarodnih ratova, akademskoga klevetanja, znanstvene revolucije i gospodarskog preokreta.

Knjiga džepnog formata ima samo 150 stranica i prepuna je dragulja za sve koje zanima povijest, zemljopis, astronomija, navigacija, kartografija, izrada ura ali jednako tako obični vječni ljudski jal i pohlepa. Ovu zanimljivu, napetu gotovo pustolovnu knjigu valja svakako pročitati.

Božidar Kanajet

INVENTAR DRŽAVNE GEODETSKE UPRAVE 1847.-1963. Mirela Slukan-Altić

U izdanju Hrvatskoga državnog arhiva objavljena je kao 5. svezak u nizu obavijesnih arhivskih pomagala publikacija pod naslovom *Državna geodetska uprava, 1847.-1963., Inventar*. Ispod naslova stoji da je uvodnu studiju napisala i inventar izradila Mirela Slukan-Altić. Knjiga obuhvaća 655 stranica formata B5, meko je ukoričena, nosi oznaku ISBN 953-6005-35-2.

Uvodni dio knjige čine tri kraća teksta:

- Povijest katastra i arhiva katastarskog gradiva (arhivi mapa)
- Gradivo Državne geodetske uprave i njegova vrijednost kao izvora za istraživanja i
- Upute za korištenje inventara gradiva Državne geodetske uprave.

Nakon toga slijedi sam inventar, koji je podijeljen po područjima na tri dijela: Kraljevina Hrvatska i Slavonija, Istra i Dalmacija. Knjiga završava abecednim kazalom katastarskih općina. Redni broj općina u kazalu odgovara rednom broju općine u inventaru.

Iz uputa za upotrebu inventara saznajemo da je njime obuhvaćeno cjelokupno gradivo Državne geodetske uprave nastalo u razdoblju između 1847. i 1963. godine. Najveći je dio